

Sila

LEKSTRA!

UPERNAAQ · FORÅR · 2006 · PAARISA
Ilaqtariinnut atuagassiaq · Familiemagasinet

SAMMISAQTEMA

ANAANAT
INUUSUTTUT
UNGE MØDRE

Ilaqutariinnut atuagassiaq SILA saqqummersinneqartarpoq PAARISA-mit, Peqqis-sutsimut Pisortaqarfik.
Familiemagasinet SILA udgives af PAARISA, Direktoratet for Sundhed.

Atuagassiaq ukiumut marloriarluni saqqummersinneqartarpoq.
Magasinet udgives to gange årligt.

Atuagassiap imai tigulariffigineqarsinnaapput sumingnaanersuunerat erseqqissumik nalunaarneqarpat.
Magasinet indhold kan citeres med tydelig kildeangivelse.

Kontakt SILA attaveqarfigisinnaavat
E-mail: sila@gh.gl
Tlf. 346675 · Fax: 325505
"SILA", PAARISA, Box 1160, 3900 Nuuk

Aaqqissuisut - Redaktion
Aminnguaq Dahl Petrusen
Sofie Jessen, PAARISA

Akisussaasoq - Ansvarshavende
Bodil Karlshøj Poulsen, PAARISA

Iliqqaaasoq ilusilersuisorlu
Layout og tilrettelægning
Tegnestuen TITA

Nalunaarsimangikkaangat Toornaq, Simigaq Broberg imaluunniit TITA assiliisuusarput.
Når fotografen ikke er angivet, er fotoet taget af Toornaq, Simigaq Broberg eller Tegnestuen TITA

Naqinneqarfia - tryk Nørhaven A/S
Amerlassusii - oplag 24.000

ISSN 1603-0745

Pisartagaqarneq - abonnement
Kalaallit Nunaat/Grønland 75 kr.
Nunani Avannarlerni/Norden 95 kr.

Apersuineri atuartartulluunniit allaeserisaanni isummat saqqummiunneqartut, atsiorneqarsimasut atsiorneqarsimangit-sulluunniit aaqqissuisoqarfiup pisortaqarfiullu akisussaaffigisinaangilaat.
Meninger og holdninger, der kommer til udtryk i interviews eller i læser-indlæg, signerede eller usignede, er ikke nødvendigvis redaktionens eller direktoratets opfattelser, og derfor ikke kan gøres ansvarlig herfor.

ALLAFFIGITIGUT

SILA atuagassiaavoq atuartartut peqatigalugit ineriartortikkusartarput. Taamaattumik pisariaqartipparput atuartartut isumaannik tusarlerneqartarissarput.
SILA-p ilusaa, imai siunissamilu imarisinnaasai pillugit allaffigisinaavatsigut uunga: sila@gh.gl

SKRIV TIL OS

SILA er et magasin, som vi gerne vil udvikle i dialog med læserne. Derfor vil vi opfordre jer til at skrive til os om magasinet form, indhold og hvad det kan tage op i de næstkommande numre. Skriv til redaktionen på e-mail: sila@gh.gl

SILA ilaqtariinnut atuagassiamut ateriinneqarpoq: sila isumaqartinneqarpoq inuup siluarsuaanik, silamik avatingiisigisatsinnik aamma silaqaassutsitsinnik ersernerullunilu kimeqassutsitsinnut. Silap ersersittarpai silarsuarput aamma avatangiisitsinni sila, aammali oqaaseq isumaqarpoq isumassutsimik silaqaassutsimillu.

SILA er navnet på familiemagasinet; sila betyder både universet, vejret og forstand og er udtryk for energier. Sila ydtrykker både verden og vejret omkring os, samtidig med at betydningen af ordet også går indad mod vores forstand og intellekt.

IMAIINDHOLD

- 04 Takorluukkamit allaanerujussuuvoq
- 06 Der er langt fra forestilling til virkelighed
- 08 Ilaannai ingerlalluuartarput
- 09 Det lykkes kun for få
- 10 Inuusuttut akioriissut
- 12 Unge i Dialog
- 14 Paasitilluarneqaaqaarsimasuuguma utaaqsisimassagaluarpunga
- 16 Hvis jeg havde fået bedre information ville jeg have ventet
- 18 Kinguaariit 5
- 20 5 generationer
- 21 Ilaqtariinneq piareersagassaavoq
- 22 Familieliv skal planlægges
- 23 Assoruussutaasarpoq
- 24 Det er hårdt

Pilluarneq ajortortaqaqqangitsoq, nuissat aappaluaartut, naalungiarsullu siniinnaavissoq. Tassa meerartaarluni taamaappoq – inuit ilaannut. Anaanangortup kialuunniit nalungilaa meerartaarneq pilluarnerinnaanngimmat. Ilaatigullu takorluukkamiit allaanerujussuusarluni. Sinnakinneq, qiarpaluk, ivianningit anernartut, isummap allanngorarnera, minnerungitsumillu inuunermut nutaamut akisussaaffik nutaaq misigisassaasarput. Tamanna ilaannut tu-paallannartarpoq.

Tassangaannaq nammineq inuuneq kisimi akisussaaffigineqarunnaartarpoq – inuunermi nutaaq takkuppoq. Tassangaannaq piumasamik iliortoqarsinnaajunnaartarpoq – naalungiarsummi paarisassaavoq.

Suli namminiuneq misiginartarpoq – inuunerli allarujussuunngortarpoq. Tamanna aamma anaanat inuusuttut misigisarpaat.

Soorunami nuannerpoq meerartaarluni, kisianni aamma pisoqartarpoq nuannersuinnaanngitsunik.

Sila-ekstrami anaanangujaarsimasut naapisinnaavatit, misigisaminnik oqaluttuurtut. Sila-ekstra Tusagassionermik Ilinniarfimmi inaarutaa-sumik soraarummeerutaavoq, Simigaq Brobergimit allanneqarsimasoq.

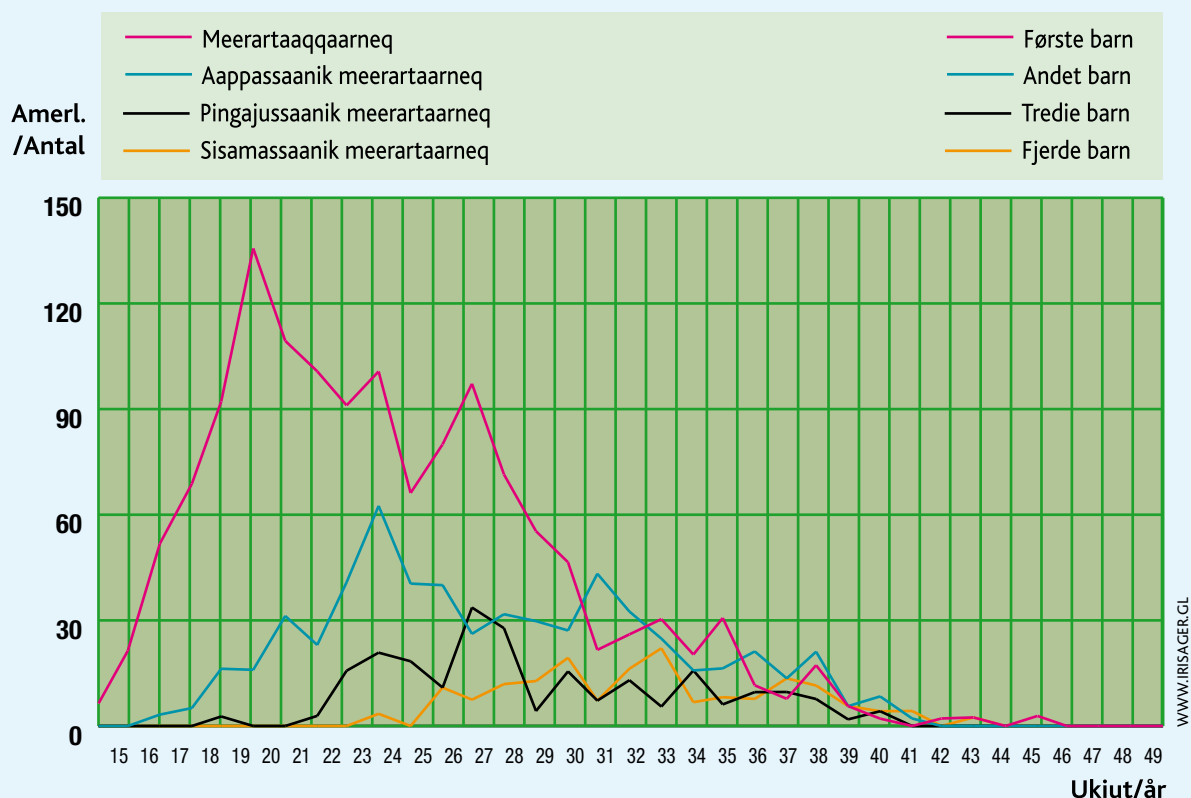
Ildyl, lykke, lyserøde skyer og sød, lille sovende baby. Sådan er det at få børn – men kun for mindretallet. Enhver mor ved at det ikke altid er LYKKEN at få det første barn. Det er helt anderledes end forestillingen. Manglende søvn, babygråd, ømme brystvorter, humørsvingninger og ikke mindst det store ansvar for et helt nyt liv er en del af det at blive mor. Det kan være et chok for nogen.

Pludselig er det ikke kun ens eget liv man har ansvaret for – der er jo et lille liv der er kommet. Man kan pludselig ikke bare lave det man har lyst til – for babyen skal jo passes.

Man er sig selv – men livet bliver helt anderledes. Det er det som også unge mødre oplever. Godt nok er det dejligt at få en unge, men der er altså også nogle ting der gør at man ikke kun oplever lykke.

I Sila-ekstra kan du møde unge mødre der fortæller hvordan de har oplevet det at blive ung mor. Sila-ekstra er en afgangsopgave fra Journalistkolen, Nuuk, lavet af Simigaq Broberg.

Erninerit amerlassusaat - Antal fødsler

Arnat kalaallit nunaanni inunnigornikut meeqqiortarneri, inuuii ukioqqortussusiilu naapertorlugit 2003.

Tassani takuneqarsinnaavoq ernisarnerit tulleriinerni tunngavigalugit naartusartut qanoq ukioqarnerat. Ukioqqortussuseq malillugu naartusut amerlassusaatigut takutinneqarpoq ukioqqor-

tussutsini taakkunani arnat 1.000-iugaangata qassit meerartaartarnerisut. Niviarsiaqqat inuusuttuaqqat akornanni 1.000-iugaangata 51-it 17-inik ukioqarlutik 2003-mi siullermik meerartaarsimapput kiisalu niviarsiaqqat 1.000-iugaangata 16-it 19-inik ukioqarlutik 2003-mi aappassaanik meerartaarsimallutik. Niviarsiaqqat 1.000-

iugaangata marluk pingasullu akornanniittut 18-inik aamma 19-inik ukioqarlutik 2003-mi pingajussaanik meerartaarsimapput.

Tigusiffik: Mipi, Kalaallit Nunanani meeqqat inuusuttullu pillugit kisitsisigut paasisuttissat 2005.

Fødsler af grønlandskfødte kvinder, opdelt efter fødselsår og alder i 2003.

Deraf kan man se, hvor gamle de gravide er i forhold til rækkefølgen af fødslerne. Ud fra opdeling af alder, vises det af

de gravides antal, at der ud fra alderen, hvor mange af 1.000 kvinder, der føder. Når der er 1.000 unge piger, er 51 af disse 17 år, der i 2003 var førstegangsfødende, og ud af 1.000 piger, er 16 af disse 19 år, som i 2003 fødte for an-

den gang. Af 1.000 piger var der i 2003 mellem to og tre, der i en alder af 18 og 19 år, der fødte for tredje gang.

Kilde: Mipi, videnscenter om børn og unge i Grønland for 2005.

Naartuersinneq ataaseq agguaqatigiissillugu 10.000 kr.-inik akeqarpoq, 2004-milu naartuersinnerit 905-it pisimapput.

En abort koster i gennemsnit 10.000 kr., og i år 2004 blev der foretaget 905 aborter.

Anaanngujaarsimasoq:

Takorluukkamit allaanerujussuuvoq

Allattoq Simigaq Broberg

Meerartaajaarneq nuanner-
suinnartut takorloorne-
qaqqajaasarpog,
aqqusaarsereersorli pa-
nini asagaluaqalugu peqqissiminermik
misigisarnarpoq

Niviarsiaaraq anginngitsoq takisuunik
qernarissunik nujalik akinni issiavoq.
Isikkuatigut ilimanangilaq anaanaanis-
saa. 17-inilli ukioqarluni meeqqat atuar-
fiatnaammassiinnarlugunaartulersima-
voq massakkullu Nuummi Røde Kors
Børnehjemmet-ip, meeqqat angerlarsi-
maffiata ilaqutariinnut immikkoortor-
taqarfiani najugaqarpoq. Tassani ilaqu-
tariit ikiortariallit najugaqartinneqartar-
put pitsaernerusumik inuuneqalernissaat
anguniarneqartarluni.

Akinni issiasoq nipaakkaluarluni apeq-
qutit tamaasa isertuarnani akisarpai,
naak ilaatigut apeqqutit annernarsin-
naasarluartut. Taamatullu saqqummer-
nermini asuliinnaq saqqumminngilaq,
tassami inuusuttoqatiminut oqariartuu-
teqarusuppoq.

Panimi paarinissaa artulerpaa

- Misigereernikuullugu qanoq inner-
soq allanut misigitikkusunngilaq.

Inuunermik allamik akisussaaffeqaler-
luni inuuneq annertoorujussuarmik al-
lanngortarpoq, Elisabeth Geisler mas-
sakkut marlunnik ukiulimmik panilik
kisiimiittorlu taama oqarpoq.

Elisabeth Geisler nammineerluni saaf-
figinnikkami kommuni aqqutigalugu
ilaqutariinnut immikkoortortami inis-
sinneqarsimavoq. Nammineq oqalut-
tuaraa panimi paarinissaa artulersimal-
lugu, nukissaqarfigiunnaaramiullu saaf-
figinninnissani aaliangjussimallugu. Mi-
sigisimalersimavoq meeqqani toqqissi-
simangitsoq, ajortumillu pineqarneq
ajoraluartoq, paarsisinaanini naammi-
neq apeqquersimavaa.

- Ukiuni arfineq pingasuni qatanngu-
tinnut anaanaaraanikuuvunga. Nagga-
taatigullu paniga kisimeeqatigileriarak-
ku inuttut nakkaqattaartarsimavunga,
tamatumalu kingorna aaliangersima-
vunga iliuuseqartariaqarlunga, Elisabeth
Geisler 18-inik ukioqarluni meerar-
taartoq isertorani oqaluttuarpoq.

Massakkut 20-inik ukioqartup kingu-
mut qiviarluni eqqaamavaa meerarta-
jaarnerminut peqqutaqataasoq qa-
muuna ilukkut suunersumik amigaate-
qartutut misigisimaneq.

Pilluarnerujussuaq tikissasora

-Takorloorsimavara pilluarnartorujus-
suussasoq meeraqarnerlu ajornangit-
suussasoq, kisianni taamaangivippoq,
Elisabeth Geisler qaammatit sisamas-
saat ilaqutariinnut immikkoortortamiit-
toq oqarpoq. Piviusullu imaannaangis-
simaqaat. Meeraaraateqarnermi qaam-
matit siulliit nuannersimagaluarput
kisiannili ilaqutariinnguit ajornartorsiu-
teqalersimapput. Ataataasup nikallunga-
rujussuarternera aammalu meeqqamut
ikiuuttannginnera peqqutigalugit. Tama-
tumalu kingorna qimassimapput. Aap-
pariinnerat ajalusoormat, Elisabeth-ip
18-iinnarnik ukioqarluni akisussaaffik
annertoqisoq annertusiartuinnavissor-
lu kisermaatilersimavaa.

Takorluugaq nuannersimagaluartoq
inuuneq ilaatigut isumaginninnissamik,
nerisitsinissamik, nangilersuinissamik,
napparsimasoornermik, asanninnermik
tunisiuarnissamik allarpassuarnillu peq-
quteqartumik oqimaalliartuinnarsima-
voq. Naggataatigut kisermaajulluni
anaanaanini sapilersimavaa ikiortissar-
siortariaqalersimallunilu.

Elisabeth-imut imaannaangissima-
qaaq inuusuttuunerup killeqalernera.
Kammalaatit ilagerusukkaluarlugit

- "Takorloorsimavara pilluarnartorujussuus sasooq meeraqarnerlu ajornanngitsuussasooq"

aniinnarsinnaannginneq, taamaallillunilu mattussaasutut misigisarsimanagerit anaananngujaartumut erloqinarsimapput. Tamakkualu peqqutaallutik anaananngujaartoq meeqqaminut atanisani annertunerusumik kajumigisimanngilaa, nammineq inuuneqarusukkami peqatini ilagalugit.

Peqqissimeneq takkuttarpoq

Siullermik naartulerami peersitsisimavoq, aappasaanilli naartulerami aapparisimasani oqaloqatigiissutigiarlugu aaliangersimapput paariinnarlugu misilikkusullugu. Nangaalluni aammali piumalaarluni Elisabeth naartusimavoq. Taamanilu aappariinnerat assut nuannersimagaluarpoq, allaat katinnisartik eqqartortarsimallugu. Massakkulli peqqissimeneq takkuttartoq, anaanaasup isertornani oqaluttuaraa.

- Atuarnissara, inuuneralu qiviaraangakkitt peqqissimisarpunga. Soorlu kisaatikka pilerigisakkalu ungasinnerusutut isikkoqalersut, meerartaajaarsimanagerma kingorna. Paniga asavara kisianni tamatsinnut pitsaanerusimassagaluarpoq kingusinnerusukkut meerartaarsimagaluaruma, Elisabeth Geisler nipikitsunnguamik isertornanili oqarpoq.

Aamma ajuusaarutigisarsimavaa naartulerami anaanaami utaqqqusilluni innersuussutai tusaanngitsuusaartarsimagamigit. Namminerli pilluarnermik sulit perusukkami, aappanilu marluullutik naartuinnarnissaa aaliangiussimavaat.

- Massakkut takusinnaavara anaanaallu arnerusimasinnaagaluarlugainersimasunnngornissara utaqqisimasuugukku. Imminut tatiginerullunga, akissaqarnerullunga, misilittagaqarlunga nammineersinnaanerullungalu pisimasuuguma, isumaga naapertorlugu piukkunnarnerusimassagaluarpunga, anaananngujaarsimasooq isummersorpoq.

Pinnguaanngitsoq paasillugu

Meerartaajaarnermi kigornatigit qaammatit siulliit assut nuannersutut Elisabeth-ip atorsimagaluarpai. Aamma meeqqap ineriartorerani alloqqaarnera nipiliorniakujuttalerneralu nuannersortaasimapput. Tassani aamma isit atorlugit attaveqarniartalernerana pissu-serisartagaalu malittarissallugit nuannersuusimapput. Akerlianilli aamma nuanniitsortaasimavoq.

- Nuanniitsortaasimapput ullut ilaanni qasoqqasarfiit, nukissaqarani paarisa-

riaqartuarlugu pisariaqartitsuaannartuusorlu aamma paasillugu. Artorsalearaanni qasulluni eqqarsalerluni "hajja kiattoruna una paarilaarliuk? Ajunngilaq ulloq ataasiinnarlunniit qasuserusuppunga," Elisabeth-ip misigisarsimasani oqaluttuarai.

- Paasilertorsimavara meeraq pinnguaanngitsoq, uannik pisariaqartitsisusooq, uangalu sutigit tamatigit akissusaaffigigiga. Qilersorsimanarnera paasillugu uannut assut artornarsimavoq, Elisabeth Geisler nassuiaavoq.

Elisabeth aaliangersimasumik sulifeqanngilaq aappaagumullu igasutut bankassistentitullunniit ilinniarusulluni qinnuteqassamaarpoq. Eqqarsaatigivaalu panimi ilaqtutaminut aalakooneq ajortunut paaritikkallalaarnarlugu nammineq pisariaqartitani salliutikkallarussukkamigit.

DEIR ER LANGT FIRA FOIRESTILLING TIL VIRKELIGHED

Tekst Simigaq Broberg

Man forestiller sig, at det bedste er at blive mor som ung, men én der har gennemlevet det, føler anger trods sin store kærlighed til sin datter.

En ikke særlig stor pige med langt mørkt hår sidder over for mig. Man forestiller sig ikke, at hun er mor. Lige efter at have gået ud af folkeskolen, blev hun gravid som 17-årig, og i dag bor hun på Røde Kors Børnehjemmet i Nuuk, hvor hun er på familieafdelingen. Her bor familier med behov for hjælp, så de kan få et bedre liv.

Hun sidder over for mig og besvarer mine spørgsmål uden omsvøb, selv om hun er en stille type, også selv om spørgsmålene kan være svære. Det er ikke kun for sjov, at hun træder frem, men hun ønsker at komme med et budskab til andre unge.

Kunne ikke overkomme at passe sin datter

- Jeg ønsker ikke, at andre skal opleve det, jeg selv har været igennem. Når man får et ansvar for et andet menneske, forandres ens liv markant, siger Elisabeth Geisler, der er enlig mor til en datter på to år.

Da Elisabeth Geisler selv henvendte sig til kommunen, blev hun anbragt på familieafdelingen. Hun fortæller, at hun ikke længere kunne overkomme at passe sin datter, og da hun var tømt for kræfter, bestemte hun sig for at henvende sig. Hun følte, at barnet ikke

længere var trygt, og selv om barnet ikke led overlast, satte hun spørgsmålstegn ved sine evner til at passe pigen.

- Jeg har været mor for mine søskende i otte år. Da jeg til sidst blev alene med min datter, havde jeg nedture som menneske, og bestemte mig derefter for at gøre noget, fortæller Elisabeth Geisler åbent, som blev mor som 18-årig.

Når hun i dag som 20-årig tænker tilbage, siger hun, at en af grundene til, at hun blev mor tidligt, var, at hun på en eller anden måde følte, at hun manglede noget i sit inderste.

Troede den store lykke kom

- Jeg forestillede mig, at det var en stor lykke at få et barn, og at det ikke ville volde problemer at passe det, men sådan gik det ikke, siger Elisabeth Geisler, der er på familieafdelingen på fjerde måned. Virkeligheden var hårdere. De første måneder efter fødslen var ellers gode, men den lille familie begyndte at få problemer. Grunden var faderens depressioner og at han ikke ville hjælpe til med barnet. Derefter gik de fra hinanden. Deres samliv brast, og Elisabeth Geisler blev som 18-årig alene med et stort ansvar, der blev endnu større.

Trods de gode forestillinger, blev livet endnu hårdere med pasning, give mad, bleskift, barnets sygedage og det at skulle give kærlighed. Til sidst kunne hun ikke længere overkomme at være alenemor og måtte søge hjælp.

Det har ikke været let for Elisabeth at få begrænsninger i sin ungdom. Hun kan ikke bare gå i byen for at møde

sine kammerater, og derfor blev følelsen af at blive spærret inde, endnu hårdere for den unge mor. Rollen som enlig mor var ikke længere attraktiv, da hun ville have sit eget liv og ville være sammen med sine jævnaldrende.

Angeren dukker op

Da hun blev gravid første gang, fik hun abort, og da hun blev gravid anden gang, drøftede hun det med sin daværende samlever og besluttede sig til at gennemføre graviditeten. Elisabeth var gravid med betæneligheder og forventninger. Dengang gik samlivet godt, og de talte endda om at blive gift. I dag dukker angrenen op med mellemrum, fortæller moderen åbent.

- Når jeg tænker på uddannelse og mit liv, fortryder jeg. Det var som om mine ønsker og behov kom længe væk på grund af, at jeg blev mor så tidligt. Jeg elsker min datter, men det bedste for os ville have været, hvis jeg var blevet mor senere, siger Elisabeth Geisler stille men åbent.

Hun ærgrer sig over, at hun har vendt det døve øre til, da hendes mor opfordrede hende til at vente, dengang hun blev gravid. Men hun ville selv føle lykken, og i samråd med sin samlever besluttede hun sig til at beholde barnet.

- I dag kan jeg se, at jeg kunne være blevet en bedre mor, hvis jeg havde ventet. Jeg ville have haft mere selvtillid, havde haft bedre råd, mere erfaring og være blevet mere selvstændig, og efter min mening, ville det have været meget bedre, konkluderer den unge mor.

Fandt ud af at hun ikke var legetøj

Da Elisabeth blev mor i en ung alder, følte de første måneder meget gode. Barnets opvækst med de første skridt og pludren var noget af det bedste. Det var dejligt at iagttage hende, når hun søgte kontakt med øjnene og hendes væremåde. Men der var også ulemper.

- Nogle af ulemperne var at være ud-kørt nogle dage, at skulle passe hende uden at have kræfter til det, og så finde ud af, at hun hele tiden havde behov. Når man ikke kan klare mere træthed, kommer man til at tænke "hvem kan passe den lille lidt? Jeg vil gerne slappe af bare én dag," fortæller Elisabeth om sine oplevelser.

- Jeg fandt hurtigt ud af, at barnet ikke var noget legetøj, at hun havde behov for mig, og at jeg havde ansvar for hende på alle måder. Det har været hårdt at finde ud af at føle sig bundet, forklarer Elisabeth Geisler.

Elisabeth har ikke noget fast arbejde, men hun vil sende ansøgninger, så hun kan starte en uddannelse som kok eller som bankassistent. Hun har overvejet at lade sin datter midlertidigt blive pas-set af noget familie, der ikke drikker, så hun kan prioritere sine egne behov.

Sara Wernay:

Inuusariinnarneqartarput

Suli meeraaniartillutik meeraar-taartut malinnaavigineqarne-ranni ersertarpoq ilaatigut meeqqiorneq ajornanngitsuaq-qatut isigineqartartooq.

Inuusuttuaqqallu 19-it inor-lugit ukiullit malinnaaffigisar-nerani ersertarpoq inuusuttuaq-qap meeraaqqamut akisussaaf-fik suunersoq nalusaraa.

- Soorlumi inuusariinnarta-raat. Pisariaqartitaat, soorlu ineriartortinneqarnissaq, pak-kunneqarneq, unnuaanakkut makittarnerit allarpassuillu anaananngujaartut ilisimalluar-neq ajorpaat. Anaananngortut namminneq pisariaqartitativit salliuttaraat naammattuuku-laartarparput, Sara Wernay Nuummi meeqqerisoq oqalut-tuarpoq.

Assersuutigalugu inuusuttuaq-qat meeraq suli nererusunngit-soq namminneq aniniarunik nerisinniarsarisinnaasapaat, taamaalillutillu namminneq pisariaqartitativit salliuttarlugit.

- Meeqqat marlunnik ukioqa-leriartortillutik nammineeru-sussuseq atulertarpaat, aamma pingasut tungaannut ukioqale-riartortillutik killissarsiulersar-put uteriisertarlugit. Tassani inuusuttuaqqat meeqqatik ajornartorsiutigilertarpaat aqukkuminaatsilerlugit, killilii-sinnaaneq sapertaramikku.

- Taamatullu akisussaffik pe-rorsaaniarnerlu artorsaatigiler-tarpaat, meeraq nammineq kissaatigisamisut iliortillugu ajugaatik kajukkamikku, Sara Wernay oqarpoq.

Sara Wernay:

De betragter dem som dukker

Opfølgning på dem, der får børn som børn, viser, at mange tror, at det er meget nemt at føde børn.

Efter at have fulgt de unge under 18 år viser det sig, at de unge ikke kender ansvaret over for spædbarnet.

-De leger med dem, som om de leger med dukker. De unge mødre kender ikke ret meget til spædbarnets vitale behov, såsom udvikling, at give knus, og det at måtte stå op midt om natten og mange andre ting. Vi oplever tit, at de unge mødre prioriterer deres egne behov, fortæller Sara Wernay, der er sundhedsplejerske i Nuuk.

Det kan for eksempel komme til udtryk ved, at den unge

mor giver barnet mad, før det er sulten, hvis moderen skal ud i byen; således prioriterer den unge mor sine egne behov.

-Når børn er på vej mod to-årsalderen, begynder de at tage initiativer selv, og når de er i tre-årsalderen, vil de prøve at finde grænser og bliver stædige. I denne fase af livet, får de unge mødre problemer med barnet og har svært ved at styre det, fordi de ikke kan sætte grænser.

-De får svært ved at klare ansvaret og opdragelsen, fordi de overgiver sig til barnets egne ønsker, og lader barnet gøre som det passer det, siger Sara Wernay.

ILAANNAI INGERLALLUARTARPUT

Allattoq Simigaq Broberg

Inuusuttuaraallutik meerartaartartut ilaannai ingerlallualersarput, tassanilu avatangiisinit ikiorneqarneq aalajangiisuusarpoq

Meeraq meerartaartillugu ernumanar-toqartarpoq. Tunngaviumillu meeraq meeqqamik allamik akisussaaffeqarsinnaangilaq. Inuusuttuaqqat 18-it misaannik ukiullit sulii meeraasarpur, taamaattumillu inuusuttuaqqat meerartaartut ingerlalluassappata sutigit tamatigit tapersorsorneqarnissaat pisariaqarpoq, taama tarnip pissusaanik ilimasalik naliliivoq.

-Meerartaajaartut ikiorneqartut tapersorsorneqartullu ingerlalluartarput. Akerlianilli inuusuttuaqqap ilaqtai avatangiisiilu arlaatigut ajornartorsu-teqarunik ikiuussinnaaneralu killeqarpat meeraaqqamut inuusuttuaqqamul-lu arlalitsigut ajoqutaasarpur, Annette Broberg tarnip pissusaanik ilimasalik, ilinniarnerninilu meerartaajaartartunik allaaserinnissimasuq oqarpoq.

Tapersorsuineq pisariaqarpoq

Tapersorsorneqarneq assigiinngitsuu-sinnaavoq. Kisianni isumaqarpoq inuusuttuaqqap pisariaqartitsinera najoq-qutaralugu ilaqtat allallu ulluinnarni inuunermi tunniussaarsinnaanerata. Aningaasaqarniarnikkut ikiuinikkut, oqaloqatigiinnikkut, siunnersuinikkut, paarsinikkut allarpassuartigullu. Inuusuttup inuusuttuunini arlaatigut maluginiassammagu peqatiminut attaveqarluni aammalu pisariaqartitsileraangat qasuersaartissinnaassallugu pingaarpoq, soorlu aneerussissutilaarlugu.

Meerartaajaartut angajoqqaaminni najugaqakkajukkamik taakkua ikiuunissaat iluatsilluarsinnaasarpaat, tamannalu iluamik ingerlanissaannut aalajangiisuusarpoq.

-Tapersorsuineq pisariaqartarpoq, amerlanertigut akisussaaffik inuusuttuaqqamut angivallaartarmat, angajoq-

qaanillu isumalluuteqarsinnaaneq aalajangiisuusarpoq anaananngorlaap ingerlalluarnissaanut, tarnip pissusaanik ilimasalik Annette Broberg nassuiaavoq.

Ikiortariaqartut amerlaqaat

Annette Broberg ukiuni tallimani Røde Kors Meeqqat Angerlarsimaffianni ilaqtariinnut immikkoortortaqaarfimmi pisortaasimavoq. Tassani inuusuttuaraallutik meerartaarsimasut annertuumik sullittarsimavai.

- Ilaannikkut kommunit nalornigaa-gamik meeqqanik arsaarinnissanerlutik, imaluunniit ingerlanerliortut ikiorneqartariaqartillugit, ilaqtariit immikkoortortaqaarfimmut ilaqtariinnik piffis-sami aalajangersimannngitsumi inissisariaqartarput. Paasiniartarpaat uagut ikiuussinnaanersugut arsaarinnissaq pisariaarutsillugu, imaluunniit pitsaane-rusumik inuuneqalernissaat anguniar-lugu. Tassanilu inuusuttuaraallutik meerartaarsimasut amerlasuut naapittarsimavakka, Annette Broberg nassuiaavoq.

Annettep erseqqissaatigaa meerartaajaarsimasut attaveqarfii avatangiisiilu arlaatigut ajoqtillit, ilaatigullu kommuninit akuleruffigineqartariaqartut amerlasuujusut.

Aamma isumaqarpoq meerartaajaartut, pisortanit ikiorneqartariaqartut ullumikkut amerlavallaartut.

Ilaannigilaq tamarmik anaanaanerluttut

Soqutiginarlut ilagaat paasissallugu inuiaqatigiinni sumi inissisimasut meerartaajaartartut. Aammalu kinguaariinni ator-neqartarnersuq.

- Ilimagaara meerartaajaartartut assigiinngitsunik tunuliaqutaqartartut. Kisianni navianartorsiornerpaat tassasarpur pissakinnerusunik taaneqartartut, ilinniagaqarsimannngitsut aammalu ulluinnarni ajornartorsiu-teqareersut, Annette Broberg oqarpoq.

Ilanngullugu oqaatigaa inuusuttua-

raalluni anaananngorneq isumaqanngitsoq anaanaanerluttuuneq, taamaattoq navianaateqartartoq arlalitsigut.

Angajoqqaajunermi inerisimassuseq, akisussaaffimmik tiguisinnaaneq aammalu killiliisinnaaneq iluaqutaasarpur, taakkuali inuusuttuaqqat amerlanngitsut kisimik pigisarpaat.

Navianartarpoq ajortoqarsinnaalunilu meeraq meerartaartillugu, ilaatigut paaqutarinnilluarnissaq, asanninnermik tunisisinnaalluarneq perorsaanerlerlu ajornartorsiu-teqarfiusinnaasarmata. Tapersorsorneqanngikkunillu meeqqamut tunniussinnaasat killeqalersarpur, sumiginnaasinnaanerlu qaninnerulersarluni.

Imminut tunulliusinnaaneq

Inuusuttuaraagaanni, inuusuttuugaanni inersimasuugaanniluunniit meerartaarnermi pingaarnersaasarpur anaanaasup aammalu ataataasup imminnut tunulliusinnaanerata, meeqqap pisariaqartitai salliutinneqartuartaqarmata. Annettelu ukiut tallimat inuusuttuaqqanik meerartaajaarsimasunik sullisseqataasarsimasuq ima oqariartuuteqarpoq:

- Meeraq inuuvoq allanik eqqarsaat-qarani asanninnermik pisariaqartitsuar-toq. Meerartaartullu isumalluutigunikku meeraq pilluarnermik asanninnermillu tunisissasuq, amerlanertigut ajornartorsiu-lissappur. Meerarmi salliutinneqartuartaasarpur, qanorluunniit misigigaluaagaanni. Angajoqqaat pissussaaffeqartarput meeraq isumagiuas-sallugu; qiappat, nangiligassaappat kaapat allarpassuartigullu, Annette Broberg nammineq pingasunik perorsasimasuq oqarpoq.

Meeraqqamiillu naatsorsuuteqarneq soorlu qamuuna ilukkut amigaataasumik suunersumik aniguisitsisussamik eqqarsarneq aamma meerartaajaartuni ator-neqartartoq arlalinnut ajornartorsiu-taasarpur. Takorluugartik uniortar-mikku.

DET LYKKES KUN FOR FÅ

Tekst Simigaq Broberg

Det går kun godt for få, der får børn tidligt, og her er det hjælpen fra omgivelserne, der sætter dagsordenen

Det er bekymrende, når et barn føder et barn. Principielt kan et barn ikke tage ansvaret for et andet barn. Unge på omkring 18 år, er stadig børn, og hvis det skal gå godt for de unge, der får børn, er det nødvendigt, at de bliver støttet på alle måder, vurderer en psykolog.

-De unge, der føder tidligt, og som får støtte, plejer det at gå godt for. Hvis den unges familie og omgivelser til gengæld har problemer og støtten er begrænset, vil det på flere måder gå ud over spædbarnet og den unge, siger psykolog Annette Broberg, der skrev sin disputats om tidligt fødende.

Nødvendigt med støtte

Der kan være forskellige former for støtte. Hun mener dog, at familien og andre skal give den støtte ud fra den unges behov, der kan gives i det daglige liv. Med økonomisk hjælp, samtaler, rådgivning, babysitning og på mange andre måder. Hvis den unge skal kunne opleve sin ungdom, er det vigtigt, at hun har kontakt med sine jævnaldrende og når hun har behov for det, aflaste hende, for eksempel ved at gå tur med barnevognen.

De tidligt fødende plejer gerne at bo hos forældrene og kan således gøre god brug af deres hjælp, og det er medvirkende til, at det lykkes for dem.

-Støtten er nødvendig, idet ansvaret for det meste kan blive for stort for den unge, og at sætte lid til sine forældre, kan få indflydelse på den unges mors fremtidige medgang, forklarer psykolog Annette Broberg.

Mange har behov for hjælp

Annette Broberg har gennem fem år været leder af familieafdelingen i Røde

Kors Børnehjemmet. Hun har beskæftiget sig meget med de unge, der har født tidligt.

- I de tilfælde, hvor kommunen er i tvivl om, hvorvidt et barn skal tvangsfjernes eller der skal ydes hjælp til adfærdsvanskelige, bliver familierne anbragt på familieafdelingen på ubestemt tid. De rådfører sig med os, om vi kan være behjælpelige, så det ikke bliver nødvendigt med tvangsfjernelse, eller for at give dem mulighed for et bedre liv. På den måde har jeg mødt mange unge, der har født tidligt, forklarer Annette Broberg. Annette understreger, at der er et eller andet galt med de tidligt fødendes netværk og omgivelser, og det i mange tilfælde er nødvendigt, at kommunen blander sig.

Hun mener i øvrigt, at der er for mange unge mødre, der har behov for hjælp fra det offentlige.

Ikke alle er dårlige mødre

Et andet vigtigt aspekt er at vide, fra hvilke samfundslag de tidligt fødende kommer. Og går det igen i generationer.

- Jeg regner med, at de, der føder tidligt har forskellige baggrunde. De mest udsatte er dog de såkaldte mindrebemidlede, ufaglærte og de, der i forvejen har problemer i det daglige, siger Annette Broberg.

Hun tilføjer, at få barn i en ung alder er ikke ensbetydende med, at de er dårlige mødre, men der er mange risikogrupper.

At være moden til at blive forældre, at tage et ansvar og at kunne sætte grænser kan være en fordel, men det er dog kun de færreste unge, der kan bryste sig af at have de muligheder.

Der kan være risici, når et barn føder et barn, blandt andet om det er i stand til at give omsorg, at give kærlighed og opdragelse kan være problematisk. Når de ikke støttes, er der grænser for,

hvor meget de kan give barnet, og således kommer risikoen for omsorgs-svigt nærmere.

At kunne nedprioritere sig

Om man er ung, teenager eller voksen, er det vigtigste ved at føde et barn, at moderen og faderen er i stand til at nedprioritere sig selv, således må barnets tarv altid prioriteres. Annette, der har arbejdet med unge, der har født tidligt, har følgende budskab:

- Barnet fødes, lykkeligt uvidende om fremtiden og med behov for kærlighed. Hvis de nybagte forældre regner med, at barnet giver kærlighed og lykke, vil de i de fleste tilfælde blive et problem. Barnet skal jo altid prioriteres, uanset hvad man føler.

- Forældrene har altid pligt til at sørge for barnet; når det græder, skal skiftes, er sulten og mange andre ting, siger Annette Broberg, der selv har opdraget tre børn.

De forventninger man har til børn, såsom at befri sig fra sine inderste tanker om mangler, er et problem, der rammer mange, der bliver forældre i en ung alder. De får ikke realiseret deres forestillinger.

-Inuusunninni kiffaangissuseqarnerit atorluaruk

Mira Kleist, 1986 & Aviaq J. Tobiassen, 1985
meerartaajaartarneq oqaluuserivaat:
Allattoq Simigaq Broberg

MIRA:

AVIAQ:

Qassinik ukioqarluni meerartaarnissaq pitsaanerussasoraasiuk?

MIRA:

Uanga ukiut apeqqutaatippallaanngilakka annertunerusumilli inuttut piareersimanissaq apeqqutaatippara. Kisianni assersuutigalugu 14-inik ukioqarluni meerartaarnissaq pitsaasorinngilara.

AVIAQ:

Apeqqutaatinneruara uanga ilinniareersimanissaq. Imatuunngitsoq meeqqat atuarfiat naammassiinnarlugu, kisianni siunissaq eqqarsaatiginerullugu.

MIRA:

Immaqa aamma aningaasat, ineqarnissaq aammalu inuttut piareersimaneq pingaaruteqartuupput. Tassami meeqqap pisariaqartitai eqqarsaatigineqartussaapput.

AVIAQ:

Maannakkullu soorlu amerlatsikkaluat-tuinnartut meerartaajaartartut.

MIRA:

Taavalu inuusunneruleriartorlutik. Siulermik inersimanagerusut kisimik meerartaartarput maannakkut ukiukinnerujusuupput.

AVIAQ:

Aamma inuusuttuaqqat amerlasuut aappartaaraangamik isumaqarlutillu asallugu, meerartaareernerup kingorna qimattarput. Tassani immaqa asannilivissorineq meerartaassutigisarlugu.

MIRA:

Taavalu ilaat angajoqqaaminnit meerartaqquneqartarlutik. Soorlu naartulerpat iluatigeqqusarlugu aanaa-aataanngorusullutik. Ingammik illoqarfinni mikinerni, taamasillutik nammineq naalagaaffigissanagu. Soorlulusooq mutinnngorsimasooq. Ukiunilu kingullerni soorlu aamma amerlatsittut.

AVIAQ:

Ilaa, pilluaatigalugillu.

MIRA:

Suu, nuannaarpasittaqaat, kisianni soorlu aappaatigut eqqarsarnarpoq: "siunisarmi?". Inuusuttuunertik atorluarusuppasillugu ilaanni oqartarput "usornaqaatit fiisterialeravit" taava eqqarsarnarpoq "soormi taava naartuleravit?".

AVIAQ:

Meerartaarnerlu annertunermik. Meeraq inunngorpat tassa inuunerup sinnerani akisussaaffik paarisassaq. Siunut eqqarsaatigeqqaartariaqartoq uanga isumaqarpunga. Akisussaafferujussuuvog inuunermi allannguuterujussuususaagami.

MIRA:

Tassami ilaa meerartaaraanni imminut eqqarsaatiginissaq annikillisarpoq. Meeraq salliutinneqartuaannartussanngussaaq namminerlu piumasat kissaatillu kingulliuttariaqalerlugit. Inuusuttut amerlanerit tamanna piareersimaffigineq ajorpaat, angusariumasat siunisami aamma tunulliuttariaqalersarmata.

AVIAQ:

Taavalu aamma atuarnissaq sivitsorluni imaluunniit atuarsinnaajunnaavilluni. Ilaami takusarpagut pisiniarfinni sulisunngortartut, aningaasarsiortariaqalersaramik.

MIRA:

Tassami inuusuttuunermi nuannersut ilagaat imminuinaq eqqarsaatigaluni soqutigisat nuannarisallu samminissaat. Misilitassarpassuarnut soorlu aallarsinnaanernut, periarfissanik akorsisinnanernut allarpasuarnullu mattussaasarpur.

AVIAQ:

Kiffaanngissuseq taanna pigaartippara inuusuttuaraanermi. Imminut sammi sinnaaneq. Kammalaatit ilagisinnaallugit sianeriasaaginnarluni naapittarneq. Meeraqarlunili meeraq salliutinneqartariaqarmat taamaasiinnartoqarsinnaanngilaq. Taamaasilluni inuusuttuulluni meerartaarnek annaasaqaataasinnaavog.

MIRA:

Angajoqqaat aamma tassani oqartussaaqaataasariaqarput. Uanga anaanama oqarfiginikuunngilaanga "meerartaasanngilatit", kisianni p-pillinik assigisainillu atuinnisannik ilitersuunnikuuaanga. Toqqaannangitsumik paasitinnikuuaanga meerartaajaarnissaq kissaatiginagu. Oqaluserinikuuarput qaqugussanersoq, kisianni uanga nammineq piumasakka, angalanissaq assigisaallu misileqqaarusuppakka.

AVIAQ:

Uanga anaanama pigaartittorujussuuaa ilinniakkamik naammassinninissara. Kisianni aappaatigut ammaffigalugu uanga naammineq aaliangerumaariga. Killiffiali paasitillugu inuusuttuaraalluni meerartaarnissaq pitsaasuunngitsoq. Taamatullu eqqumaffigiva p-pillitusanersunga allanilluunniit.

MIRA:

Aappaatigut eqqarsaatigigaanni qangarsuarli nalinginnaavog inuusuttuulluni meerartaajaarnissaq, taamanikkut inuusuttuaqqat perunganerusaramik. Kisianni soorlu angajoqqaatta sungiusimanngilaat ullutsinni taama inuusutsigalutik meerartaartartut. Anaanaga oqarfigigaangakku atuatigita immaqaluunniit kammalaatiga meerartaarsimasog tupallaatigisartorujussuuai. Aperisarpaainga aningaasasaqartikkamikku? Inissaqaramik? Uangalu isumaqarpunga amerlanertigut taamaanneq ajortut. Soorunalimi ilaasa saperneq ajorpaat.

AVIAQ:

Qujanarunartorujussuuvog ilaqtannit tapersorsorneqarluni ikiorneqarlunilu. Kisianni ilaqutaqanngikkaanni ikiusinnaasunik artornarunaqaaq. Meeraqarneq aamma akisunermik, aningaasatiguinnanngikkaluartoq.

MIRA:

Uanga eqqarsaatiginikuuara meerartaarnissara, kisianni massakuussanngilaq. Ilinniagaqaaqqaarlunga, angalaqqaarlunga aammalu nammineq misilikkusutakka misilereerukkit takkukkumaarpoq. Aamma aningaasatigut piareersimanissaq inissaqarnissarlu pingaaruteqarput.

AVIAQ:

Uanga takorloorsinnaanngilara massakutnaartunissara meerartaarnissaraluunniit. Uatsingaatsiaq. Immaqa 40-leereerutta, illaatigaluni Aviaq oqallinnermi naggasiivoq.

-NYD FRIHEDEN MENS DU ER UNG

**Mira Kleist, 1986 &
Aviaq J. Tobiassen, 1985**
taler om at få børn i en ung alder:

Tekst Simigaq Broberg

MIRA

AVIAQ

**Hvilken alder synes I,
det er bedst at få børn?**

MIRA:

For mig er alder ikke det altafgørende, men jeg tænker mest på, om man som individ er moden til det; for eksempel er det ikke ideelt at føde i en alder af 14 år.

AVIAQ:

For mig er det afgørende at have fået en uddannelse. Her tænker jeg ikke på folkeskolen, men en uddannelse for fremtiden.

MIRA:

Det er måske også et spørgsmål om økonomi, bolig og så er det vigtigt at være moden som menneske. Her skal man tænke på barnets tarv og behov.

AVIAQ:

Det er, som om der er blevet flere, der får børn tidligere.

MIRA:

De bliver også yngre. Før var de mere voksne, men i dag er de blevet meget yngre.

AVIAQ:

Der er også mange unge, der begynder at komme sammen, og tror, at det er den store kærlighed, men efter at have

fået barn går de fra hinanden. Det er nok den store forelskelse, der resulterer i at få børn for tidligt.

MIRA:

Andre unge bliver af deres forældre opfordret til at få børn. Når pigen bliver gravid, vil de have hende til at beholde barnet, så de kan blive bedsteforældre. Det er mest i de mindre byer, hvor de ikke bestemmer selv. Det er, som om det er blevet moderne. Der er vist blevet mange de senere år.

AVIAQ:

Det er rigtigt; de udnytter lykken.

MIRA:

Jo, og lykkelige ser de ud, men til gengæld fristes man til at tænke: "hvad med fremtiden?". De ville ellers udnytte deres ungdom, og siger til tider "jeg misunder dig, at du skal til fest", og så tænker man "hvorfor blev du også gravid?".

AVIAQ:

At få et barn er stort. Når barnet bliver født, har man ansvaret resten af livet. Jeg mener, at man først skal tænke fremad. Det store ansvar bliver en stor forandring for livet.

MIRA:

Når man får barn, er der mindre tid til at tænke på sig selv. Barnet bliver omdrejningspunktet, og egne behov og ønsker bliver sat i baggrunden. Det er de fleste unge ikke parat til, og fremtidige målsætninger bliver også sat i baggrunden.

AVIAQ:

Således bliver uddannelsen længere, eller man stopper helt med det. Vi ser dem for eksempel som ekspedienter, fordi de er nødt til at tjene penge.

MIRA:

Noget af det bedste i ungdommen er at tænke på sig selv og kunne beskæftige sig med sine interesser og glæder. De bliver udelukket fra store udfordringer, som at rejse og gribe chancen for muligheder, der opstår.

AVIAQ:

For mig er det vigtigt med denne frihed i sin ungdom. Kunne gå ud sammen. Man ringer bare og mødes med vennerne. Når man har barn, skal barnet prioriteres, og så kan man ikke lige gøre sådan. På den måde kan man miste noget, når man får barn som ung.

MIRA:

Forældrene må i denne forbindelse også have medbestemmelse. Min mor har ikke sagt til mig "du skal ikke blive gravid", men har rådgivet mig til at tage p-piller og anden prævention. Hun har indirekte ladet mig forstå, at hun ikke er tilhænger af at få børn for tidligt. Vi har talt om, hvornår det kunne blive, men jeg vil først prøve mine behov af, for eksempel rejser og lignende.

AVIAQ:

For min mor er det meget vigtigt, at jeg skal færdiggøre uddannelse. På den anden side er hun åben for, at jeg selv kan bestemme. Hun har dog ladet mig forstå, at hun sætter grænser, at hun ikke er tilhænger af at blive mor for tidligt. Hun er bevidst om, at jeg skal have p-piller og lignende.

MIRA:

På den anden side kan man tænke på, at det før i tiden var normalt at få børn tidligt, hvor de unge dengang var vigtigere. Men vore forældre er ikke vant til, at man i dag får børn for tidligt. Når jeg fortæller min mor, at en skolekammerat eller en bekendt har fået barn, bliver hun meget forbavset. Hun spørger, om de nu har råd til det? Har de egen bolig? Efter min mening tror jeg ikke, at det altid er sådan. Naturligvis er der nogle, der kan klare det.

AVIAQ:

Det er altid godt, at familien kan støtte og hjælpe. Hvis man ikke har familie, der kan træde til, tror jeg, at det kan blive meget svært. Det er meget dyrt at have børn, ikke bare økonomisk.

MIRA:

Jeg har tænkt på at få børn, men det skal ikke være nu. Jeg skal først have en uddannelse, ud at rejse og vil prøve det, jeg vil opleve, og derefter kan det med at få børn komme med tiden. Det er også vigtigt at være forberedt med økonomien og bolig.

AVIAQ:

Jeg kan ikke forestille mig at få børn nu eller bare at blive gravid. Det bliver meget senere. Måske når vi er fyldt 40 år, slutter Aviaq samtalen med en latter.

Paasitilluarneqaqqaarsimasuuguma utaqqisimassagaluarpunga

Allattoq Simigaq Broberg

Ammaalianguaq Lukassen 19-inik ukioqarluni pilersaarutaanngitsumik naartulerpoq, meeraq paariinnarpaapiumagamiuk. Daniel Lukassen maannakkut arfinilinnik ukioqarpoq aasaq atualerluni.

- Pilluarnarpoq meerartaarluni, inuk silarsuarmi asanerpaasaq pinngortillugu, Ammaalianguaq Lukassen erninini kingumut eqqaallugu oqarpoq.

Pilluarnaraluartorli aamma nukersorfiusimavoq, ima nukissorfiutigisimalluni allaat akisussaaffik meerartaarnermi qanoq annertutiginersoq ilisimasimasuuguniuk meerartaarnermi utaqqisimassagaluarlugu.

Utaqqisimassagaluarpunga

- Immaqa meeraqqamik ulloq ataaseq marlulluunniit atukkerneqarsimasuuguma paasilluarlugu anaanaaneq qanoq isumaqarnersoq, meerartaarnermi utaqqisimassagaluarpara ilinniagaaqareernissannut, Ammaalianguaq Lukassen eqqarsaammeriarluni oqarpoq. Maannakkut Ammaalianguaq 25-inik ukioqarpoq Niuvernermillu ilinniarfimmi ilinniartuulluni.

Kuisittoornertik iluatsillugu ataataasorlu katipput. Maannamut sulii aappariikkaluarlutik meerartaqqinnissaq sulii ungasittutut takorloorpaat.

- Maannakkut meeraqqanik takugagama silaaruttarpunga inequgalugit pileralugillu, kingumullu pereersut qiviraangakkit nangaalersarpunga, misigile-

rsarlunga sulii piareersimananga, Ammaalianguaq Lukassen oqarpoq. Ukiut arfinillit matuma siornatigut isumaqarsimavoq meeqqanik nuannari-saqarami paarsillattaasarsimallunilu akisussaaffik anaanatut ajornanngivissumik nammassinnaallugu.

Kisimi nuannaarpoq

Taamanikkut Ammaalianguaq ilinniarnertuunngorniarfimmi ukioq siullec ilinniartuulluni naartulerpoq.

- Eqqaamavara naartullunga paasillugu assut nuannaajummerlunga. Kisimali nuannaarpunga, tamannalu ajorpoq. Meerartaassagaanni tamarmiulluni nuannaarnermi pitsaanerussagaluarat, Ammaalianguaq Lukassen oqarpoq.

Taamaakkaluortuq naartuersinnissaq

” Soorlu inuiaqatigiittut akisusassaaffikittugut. Oqarsinnaasariaqarpugut tassa naam-maleqaaq ilinniagaqaqqaarniaritsi, tamanut pitsaanerussaaq. Inuusuttuaqqat paasitilluassallugit anaananngorneq qanoq isumaqarner-soq pisariaqarpoq, inuuneq allarluinnannngortarpoq, inuusuttuaraq imminut tunulliuttutut pilluni inuusariaqalersarpoq. Paasititsiniaanikkut pitsaanerpaamik pina-veersaartinneqarsinnaavoq.

-A. Lukassen ”

ataatsimilluunniit eqqarsaatigineqanngilaq. Meerartaarnissaq arlaanni pisusaasoq ilisimasimavaa, naartuleramilu ajornartorsiutissaanngitsutut isigalugu. Ukioq ataaseq meerartaareerluni atu-anggiffeqareerluni uteqqikkami malugisimavaa ilinniagassanut piffissaqarniarneq ajornakusoortoq, suliaasaararpasuit meeqqallu pisariaqartitai salliutin- neqartariaqarmata. Kammalaatit aamma ataasiakkaarlutik ikiliartorsimapput meeraq salliutinneqartuartaqarmat piffissamillu annertuumik atuiffiusar- luni, kammalaatit akuttusuutiguinnaq piffissaqarfigineqartarmata.

Kisimiikkunnaarnissaq peqqutaavoq

Ukiut arfinillit qaangiupput Ammaalian- guakkut ernertaarmata. Kingumut eq- qarsaatigalugueqqaamavaameerartaar- nerminut peqqutaaqataasut marluusut.

- Tigummiinnarusunnera iluamik oqaatigissagaanni kiserliorneq aam-

malu ilaatigut aapparisaq erliginera peq- qutaasimapput, 19-inik ukioqarluni anaananngortoq oqarpoq.

Taakkualu saniatigut Ammaaliannguup naartulernera arnaata annertunerusumik oqaaseqarfigisimangilaa taamaattoq ilinniagaqarnissaa pingaartissimallugu.

Pitsaanagerusinnaavoq

Illit anaanaanerit nalilissagukku qanoq anaanaalluartigaat?

- Øhh naluara qanoq nalilissanerlugu, soorunami artorsaateqartarpungakisian- ni ajunngitsumik anaanaavunga taa- maattoq pitsaanagerusinnaasumik, Am- maaliannguaq Lukassen nassuiaavoq.

Ilaatigut ilinniartuunermini piffissaq annertoq ilinniakkerinernut atortari- aqartar-paa, saniatigullu suliffeqarami meeqqaminut piffissaq atortakkani an- nertunerutikkusussinnaagaluarlugu.

- Ilagisarnera pitsaanagerusinnaavoq. Immaqalu misilittagaqarnerusimasuu-

guma tunniussinnaasakka amerlaneru- sinnaassagaluarpud. Nalornissutaajuaan- narpoq naammattumik iliuuseqarner- sunga, Ammaaliannguaq Lukassen oqarpoq.

Ammaaliannguup ajuusaarutigini- kunngilaa meerartaarnini, taamaattoq ar- laatigut aappariinnermini ajornartor- siortillutik sivikikkaluamik ”meerartaar- simassanngikkaluarpunga”-mik oqartarsimavoq. Akiuminaatsippaalu ilumut inuusuttuunngitsoorsimanerluni nammineq qinigarigamiuk meerartaar- nissani. Taamaattoq tapersersuillutillu ikiuussimasut ilaqutaasut qujamasuu- tigai. Annertuumik ataataasup angajoq- qaavinit ikiorneqarsimaneq pisariaqar- simasoquannaarutigeqaa. Anaanatut akisussaaffeqalernerq artornarnerusi- massagaluarmat assigiinngitsutigit ikiorneqarsimannngitsuugunik.

Hvis jeg havde fået bedre information ville jeg have ventet

Tilbageblik fra en der blev mor i en ung alder

Ammaalianguaq Lukassen blev gravid som 19-årig uden at have planlagt det, men ville efter eget ønske beholde barnet. I dag er Daniel Lukassen seks år og startede i skole her i sommer.

- Det er en stor lykke at føde et barn og skabe et menneske, man elsker over alt på jorden, mindes Ammaalianguaq Lukassen om sit barns fødsel.

Selv om det var en lykkelig begivenhed, var det en stor omvæltning, og hvis hun havde vist, hvilket ansvar det indebar at få et barn, ville hun have ventet.

Jeg ville ellers have ventet

- Hvis jeg havde fået lov til at låne et spædbarn i et par dage for at se, hvilke konsekvenser det havde at få et barn, ville jeg have ventet med at få et barn og få en uddannelse først, siger Ammaalianguaq Lukassen eftertænksomt.

I dag er Ammaalianguaq Lukassen 25 år og elev på Niuernermik Ilinniarfik.

Hun blev gift med faderen i forbindelse med barnets dåb. De er stadigvæk par, men at få flere børn ligger langt ud i fremtiden.

- Når jeg i dag ser et spædbarn, bliver jeg helt vild og ønsker at få et, men bliver betænkelig, når jeg tænker tilbage, fordi jeg føler, at jeg ikke er parat endnu, siger Ammaalianguaq Lukassen.

For seks år siden tænkte hun, at fordi hun var glad for børn, og havde babysittet, så kunne hun sagtens klare at tage et ansvar som mor.

Alene om glæden

Dengang Ammaalianguaq blev gravid, var hun på første år på den gymnasiale uddannelse.

- Jeg kan huske, at da jeg blev gravid, følte jeg en stor glæde. Jeg var dog alene om glæden, og det var skidt. Når man venter barn, ville det være bedre, at alle delte glæden med én, siger Ammaalianguaq Lukassen.

Desuagtet tænkte hun ikke et øjeblik på at få en abort. Hun var vidende om, at hun på et tidspunkt ville have børn og regnede ikke med, at det ville blive et problem, da hun blev gravid.

Da hun efter et år fra fødslen havde holdt uddannelsespause og vendte tilbage til sin uddannelse, fandt hun ud af,

” Det lader til, at vi som samfund har for lidt ansvar. Vi må være i stand til at sige, at det er nok nu, I skal først have en uddannelse, til gavn for alle. Det er vigtigt at oplyse de unge om, hvad det vil sige at blive mor, fordi den unge er nødt til at føre et liv, hvor hun sætter sig selv i baggrunden. Den bedste forebyggelse er en god oplysningskampagne.

A. Lukassen. ”

at det var vanskeligt at få tid til at lave lektier, fordi hun havde en hel masse arbejde og skulle prioritere sit barns behov.

Bekendte faldt fra én efter én, idet barnet skulle prioriteres og det optog det meste af hendes tid; hun havde kun sjældent tid til sine kammerater.

Grunden var ikke at blive alene

Det er seks år siden, at Ammaalianguaq fødte sin søn. Når hun tænker

tilbage, havde hun et par grunde til at føde sit barn:

- Der var et par reelle grund til at beholde barnet, hvor det ene var at skulle være ensom, og blandt andet være bange for at miste sin kæreste, siger kvinden, der blev mor som 19-årig. Derudover har Ammaalianguaq's mor ikke kommenteret hendes graviditet yderligere, men har anset hendes uddannelse som det vigtigste.

Det kunne være bedre

Hvordan vil du selv vurdere, om du er en god mor?

- Øh, jeg ved ikke rigtigt, hvordan jeg skal vurdere mig selv. Naturligvis har jeg hindringer, men jeg er en god mor, men det kunne blive bedre, forklarer Ammaalianguaq Lukassen.

Under sin uddannelse bruger hun meget tid på lektier, og da hun har arbejde ved siden af, kunne hun godt tænke sig at bruge mere tid på sit barn.

- Samværet med ham kunne være bedre. Hvis jeg havde haft større erfaring, kunne jeg måske have givet ham mere. Der var altid tvivl, om jeg gjorde nok, siger Ammaalianguaq Lukassen. Ammaalianguaq har ikke fortrudt, at hun fik et barn, men når ægteskabet knirkede, kan hun for en kort stund finde på at sige ”gid jeg ikke havde fået et barn”. Hun har svært ved at svare på, om hun på grund af sit eget valg har mistet sin ungdom.

Til gengæld er hun taknemmelig for familiens støtte og hjælp. Hun er meget taknemmelig for den nødvendige hjælp fra familien til barnets far. Det ville have været tungere at bære ansvaret som mor, hvis ikke hun havde fået hjælp på forskellig vis.

Inuusartallissapput

Tasiilami ukiuni kingullerni pingasuni meerartaartatut 21 procentii 19-it inorlugit ukioqartuupput, taakkunanilu amerlanerpaartaat pilersaarutaanngitsumik naartulersimasuusarlutik.

Meerartaajaartarneq akiorniarlugu Tasiilap Kommuneani Inunnik Isumaginnineq pillugu Ataatsimiitsitaliaq inuusaniq marlunnik pissarsisimavoq.

- Norgemi Usa-milu iluatsilluartumik inuusat taakkua meerartaajaartarnerup annikillisinnaarnerani atorineqarsimapput, neriuteqarluarfigaagullu maani atorlualerutsigit sunniuteqarumaartut, Tasiilami ernisussiortoq pinaveersaartitsinermillu suleqataasoq Susanne Houd oqarpoq.

Inuusat programmeererneqartarput meeraaqatut pisariaqartitsisunngortilugit. Nerusuuttarput, nangii taarsertiaqartarput, unnukut qiasarput ilaanni-lu pakkunneqartinnatik qiajunnaar-neq ajorlutik. Paarineqareernerisalu kingorna

programmatigut atuarneqarsinnaasarpooq qanoq paarilluartigineqarsimaner-sut. Inuusat marluk 10.000 kronit misaannik akeqarsimapput Paarisalu naapertorlugu agguaqatigiisillugu naartuer-sinneq ataaseq 10.000 kroneqartarpoq. Taamaasilluni inuusat marluk ataatsi-mik naartuersinnissamik pinaveersaartitsippata inuusanik misillineq akiler-sinnaassaaq.

Oqaloqatigiinneq nalinginnaasoq (Susanne Houd)

Tasiilami naartulersimasut tamarmik ernisussiortumut innersuunneqartarput. Ernissusiortup misillittakkani aallaavigalugit inuusuttuaqqat oqaloqatigisarneri nalinginnaasumik imak ingerlasartut oqaluttuaraa.

- Ernisussiortoq:** Meerartaarusuppit?
Inuusuttuaraq: Naluara
Ernisussiortoq: Kina ataataava?
Inuusuttuaraq: Naluara
Ernisussiortoq: Aappaqarpit?
Inuusuttuaraq: Naamik
Ernisussiortoq: Illersuuteqannginnassi?

Inuusuttuaraq: P-pillet puigorakkit iissallgit / Usuup pooqar-niarneriarluni piujunnaarami

Ernisussiortoq: Naartuersikkusuppit?
Inuusuttuaraq: Naluara.

Taamaattoqartillugulu ernisussiortup inuusuttuaraq oqaluttuuttarpaa meerartaarneq qanoq isumaqarner-soq inner-suuttarlugulu angerlarluni eqqarsaatigisagaa. Ullut marluk missaat qaangiukkangata utertarput oqarlutik meeraq tigummiinnarniarlugu. Amerlanertigut inuusuttuaqqamut anaanaasoq ikiuukkumalluni tapersersuillunilu oqaaseqartarmat.

Begynder at lege med dukker

Gennem de sidste år var 21 procent af de fødende i Tasiilaq under 19 år og de fleste af disse var ikke planlagte graviditeter.

For at forebygge fødsler i for ung en alder, har Socialudvalget i Tasiilaq Kommune anskaffet sig to dukker.

-Man har med succes brugt sådanne dukker i Norge og USA til at reducere antallet af graviditeter i en ung alder, og vi er fortrøstningsfulde, at de vil få en positiv virkning, når vi begynder at bruge dem for alvor, siger Susanne Houd, jordemoder i Tasiilaq og forebyggelsesmedarbejder.

Dukkerne programmeres til at skulle have samme behov som spædbørn. De bliver sultne og der skal skiftes ble;

de græder midt om natten og til tider bliver de ved med at græde, indtil de bliver taget op og får et knus. Når pasningen er overstået, kan man ud fra programmet se, hvor godt dukken er blevet passet.

En almindelig samtale (Susanne Houd)

Samtlige gravide i Tasiilaq bliver henvist til jordemoderen. Jordemoderen taler med de unge ud fra sine erfaringer, og fortæller, at den almindelige samtale foregår således:

- Jordemoderen:** Vil du have barnet?
Den unge pige: Jeg ved det ikke
Jordemoderen: Hvem er far til barnet?
Den unge pige: Jeg ved det ikke
Jordemoderen: Kommer du sammen med nogen?
Den unge pige: Nej
Jordemoderen: Har I ingen prævention?

De to dukker har kostet cirka 10.000 kroner, og ifølge Paarisa koster en abort i gennemsnit 10.000 kroner. Forsøget med de to dukker kan på denne måde betale sig, hvis det resulterer i forebyggelse af en abort.

Den unge pige: Jeg glemte at tage P-piller -Han ville ellers bruge kondom, men fortrød

Jordemoderen: Vil du have abort?

Den unge pige: Det ved jeg ikke

I sådanne tilfælde fortæller jordemoderen den unge, hvad det vil sige at få et barn, og opfordrer til at gå hjem og tænke over situationen. Efter et par dage vender hun tilbage og fortæller, at hun vil beholde barnet; i de fleste tilfælde, fordi moderen til den unge har lovet at hjælpe til og vil støtte sin datter.

KINGUAARIIT

5

Allattoq Simigaq Broberg

NAMM ASS./PRIVAT

Kinguaariit tallimat Sermitsiami saqqummerneranni nassuiaat imaappoq:
Kinguaariit tallimat: Aanaaqeeqqii: Rosa Didriksen, Meerai: 13, 12-t peqqipput, Ernuta: 39, 38-t peqqipput, Ernutaqqiutai: 45, Ernutaqqeeqqiut 1. Aanaaqii Grethe Rasmussen, Aanaa Gerda Rasmussen, Aanaaq Paornanguak Rasmussen, Nukappiaraq Nuununguaq marlunnik qaammateqalertussaq.

**Kinguaariit tallimat qassiu-nersut allassimasuutigineqan-
ngilaq, qaqtigulli aviisitigut na-
apittarpagut ernutaqqiuteq-
qiuteqarlutik assilisissimasut.
Tamanna ukioqqortusiartornerup
aammalu meerartaajaartarnerup
kingunerisarpaa.**

**Aajunalu Gerda Rasmussen 40-nik
ukioqarluni aanaangortoq. Aanaa-
va siorna
80-it sinnilaarlugit ukioqarlu-
ni toquvoq kinguaariit tallima-
aneq misigereerlugu. Gerdakut
kinguaariinnerminni meeqqioramik
17-it 21-illu akornannik ukioqarlu-
tik meerartaaqaartarsimapput.**

**Suut nuannersortaappat kinguaariit
tallimaanissinnut?**

Uanga nammineeurlunga meeqqiulera-
ma utoqqaat tusartarpakka meeqqa-
minngaanniit ernuttat asanarnerune-
rannik oqaluttut. Taamani inuusuttua-
raallunga eqqarsartarpunga "utoqqa-
naasiit oqaluleqaat". Kisianni taassuma
ilumoortortaa uppersivara.

**Soormitaavaana meeqqaniit ernuttat
asanarnerusut?**

Immaqa peqqutaasimassaaq kinguaat-
ta kinguaarimmagu, nuanneqaaq mee-
rartaarluni sulili kinguaatta kinguaava
asanarnerusutut misinnartarpoq, qanoq
nassuiagassaanerpoq. Oqaluttuassaan-
ngilaq misigisariaqarpoq.

**Kinguaariit tallimaasimanersi
ilaqtariinnut allanut sanilliullusi
allaassutigisimavisiuk?**

Naamik allaanerussutigingilarput,
kisianni alutornaqutaavoq.

Panippit naartulluni oqaluttuummatit qanoq misigivit?

Eqqaamavara qamuuna nuannaartorujussuullunga, pilluaammerujussuarpu-ngalu kalerrimmanga "anaanaa, aanaan-gulerputit pilluarit". Eqitaarpara pakku-terujussuarlugulu.

Meerartaarnisi pilersaarutaappat?

Immaqa aappariikkuutaat tamanna akornanni aaqinneqartarpoq, naartu-lersimagaanni nuannaarutitut tigune-qartarunarpoq.

Soormita 17-21-it missaani ukioqarlusi meeqqiorpisi?

Misigisimasarunaratta tamatuma misaani arnanggulerunerup arnangguler-nerullu malittaani naartulernissaq tul-linguuttoq. Soorlumi nukissaqarfigi-nerugippat 20-it missaani ukioqarluta meerartaarnissarput.

Illit isummat naapertorlugu qassinik ukioqarluni meerartaarnissaq naleq-qunnerpaava?

Immaqa arnatut nukittunerpaaffigivarpup 25-it tungannut ukioqarluta. 22-25-it missaanni. Inuup taavalu aappa-riinnerup ingerlariaasia apeqquataavoq.

Meerartaarnissi nalaani takorloorsinaavara ilinniagaqarsimassanngitsusi?

Taamanikkut ilinniagaqanngilanga aatsaat meerartaareerlunga ilinniaga-qalerpunga, taamani ukiut marluk atuar-fimmiit anininniit meeraaqqerivinni sulivunga. Eqqaamavara naartuninnik angajoqqaakka kalerrickakkit pilluaam-merujussuarparissut. Soorlu oqaanna-kasillartut "kiisami", ukiopassuit utaq-qigamikku.

Ilinnut qanoq ippa suli ilinniagaqarnak meerartaarnerit?

Pikkunarsimavoq. Taamani angajoq-qaanni najugaqarpunga meeraarlu paarisussaallugu, aningaasaqarniarne-rup tungaatigut pikkunarsimavoq. Ki-siannit angajoqqaanniit ikiorluarneqar-riarama aniguivugut.

Ilinniagaqarnak meerartaarputit paniillu naartulerpoq GU-rluni, tamanna qanoq eqqarsaatersuutigisimaviuk?

Eqqarsarpunga GU naammassileramiuk ajunngitsoq. Angerlarsimareeruni inger-laqqikkumaarpoq. Nammineeqaarlu aamma, tassuunaatigut nukittunaaqaa-ra uanga erninikuunera takorluussa-gukku.

Nuannersuunerarpat taamatut kinguaariinersi, allanut misigitikkusussinnaaviuk?

Apeqquterujussuarmik tassunga ilisis-naavunga, tassami inuttut atukkagut angerlasimaffitsinni ilaqutariinnerullu iluani apeqquataatippakka. Soorlu mee-qat sumiginnakkat eqqarsaatigalugit. Tamakkua aqqusaarneqaqqunanneqaat, toqqissimasumik peroriartortunut ne-qeroorutiginaq misigitikkusunneruara. Tassanilu aamma pingaaruteqarpoq ilaqutariittut ikioqatigiissinnaaneq.

Qanoq aqaateqarpa ernuttat?

"Inunnguungami asanartoq? (Ange-runi) Nuununnguungami inequnartoq aamma angertarpoq". Aqaraangakku aapparma ikiortarpaanga.

5

GENERATIONER

Tekst Simigaq Broberg

Der er ingen informationer om antallet af fem-generations-familier, og sjældent støder vi i aviserne på billeder med tipoldemødre. Det er også en indikation af, at der er flere ældre og flere tidligt fødende. Gerda Rasmussen blev bedstemor som 40-årig. Hendes bedstemor døde sidste år lidt over 80 år gammel. I Gerdas familie er de blevet førstegangsfødende i en alder mellem 17 og 21 år.

Hvilke glæder har I som fem-generations-familie?

Da jeg begyndte at få børn, hørte jeg de ældre sige, at man elsker sit barnebarn højere end sine egne børn. Da jeg var teenager, tænkte jeg "nu vrøvler de gamle". Men nu har jeg fået sandheden bekræftet.

Hvorfor elsker man sine børnebørn højere?

Det må være, fordi de er efterkommere af vore egne efterkommere, og det er dejligt at have børn, men man føler, at man elsker sine efterkommeres efterkommere. Det er ubeskriveligt, og man skal selv opleve det.

Er der nogen forskelle med jer som fem-generations-familie i forhold til andre familier?

Nej, vi er ikke forskellige, men det er pragtfuldt.

Hvordan oplevede du det, da din datter fortalte, at hun var gravid?

Jeg kan huske, at jeg inderst inde blev

meget glad og følte en stor lykke, da hun sagde "tillykke, du skal være mor-mor". Jeg omfavnede hende og gav hende knus.

Var jeres børn planlagte?

Det er vel sådan noget, man som par finder ud af, og man tager det vel som en glæde at blive gravid.

Hvorfor fik I børn som 17-21-årige?

Vi har nok på det tidspunkt følt, at ved overgangen til at blive kvinde, måtte det næste være at blive gravid. Det var, som om vi havde mere overskud at få barn i 20-års alderen.

Hvad er efter din mening det bedste tidspunkt at blive gravid på?

Vi kvinder har den bedste alder hen imod de 25 år. Cirka 22-25 år. Det kommer an på én selv og hvordan det går med parforholdet.

Jeg kan forestille mig, at I ikke havde nogen uddannelse, da I fik barn?

Dengang havde jeg ingen uddannelse og fik det først, efter jeg havde fået barn; tiden efter jeg kom ud af skolen, havde jeg arbejde i en børnehave i et par år. Jeg kan huske, da jeg fortalte mine forældre om min graviditet, at de havde et meget lykkeligt udtryk. Som om de ville sige "endelig" efter at ventet i mange år.

Hvordan var det for dig, at du fik barn uden at have fået en uddannelse?

Det var sejt. Jeg boede hos mine for-

ældre og skulle passe mit barn, og det var hårdt med det økonomiske. Men vi kom da over det på grund af stor hjælp fra mine forældre.

Du havde ingen uddannelse, da du fik barn, og din datter blev gravid, da hun gik på GU. Har du haft nogen tanker om det?

Jeg tænkte, at det var en fordel, at hun snart var færdig. Hun kunne fortsætte, når hun havde gået hjemme. Hun var meget selvstændig, og hun var meget stærk på det punkt, i forhold til min egen fødsel.

Du glæder dig over at være en del af en flere-generations-familie, er det noget du anbefaler andre?

Det kan jeg sætte et stort spørgsmål ved, idet det kommer an på de menneskelige vilkår, hjemmefronten og familieforhold. Når man for eksempel tænker på omsorgssvigtede børn. Det håber jeg, man ikke vil opleve, og jeg vil hellere have, at de der vokser op i trygge omgivelser, oplever det, i stedet for at tage det som et tilbud. Det er også i den forbindelse vigtigt, at man hjælper hinanden som familie.

Har du nogen kælesange til dit barnebarn?

"Inunnguungami asanartoq? (Angeruni) Nuununguungami inequnartoq aamma angertarpoq". "Er han et elskeligt menneske? (Hun nikker). Er han en sød baby? (Hun nikker igen)." Min mand stemmer i, når jeg gør det.

Da dette billede blev offentliggjort i Sermitsiaq var teksten således: Fem generationer: Tiptipoldemor: Rosa Didriksen, hendes børn: 13, hvor 12 er i live. Børnebørn: 39, hvor 38 er i live. Oldebørn: 45 og 1 tipoldebarn. Oldemor Grethe, mormor Gerda Rasmussen, mormor Paornguaq Rasmussen, og drengen Nuununguaq, der fylder to måneder.

NAMMI.AS./PRIVAT

Ilaqutariinneq piareersagassaavoq

Allattoq Simigaq Broberg

Paarisa ukiuni arlalinni meerartaajaartarnermut pinaveersaartitsisimavoq. Meerartaajaartarnermullu ileqqut ilaatigut peqquataallutik pinaveersaartitsineq ajornakusoorpoq - ileqqullu allanngortinnissaat suliniutaavoq.

Meerartaajaartarnerneq, naartuersittarnerneq aammalu atoqatigiinnermi illersortannginneq ataatsimut Paarisamit pinaveersaartinneqartarput. Inuusuttut ilaat kissaatigalugu meerartaartarput, taamaattoq amerlanersaat pilersaarutaangitsumik meerartaartarput ilisimaneqarpoq.

Naalackersuisunit anguniagassatut siunniunneqarsimavoq naartulertut tamarmik kissaatigalugu naartusassasut. Tassunga atatillugu peqqinnissaqarfimmiit innuttaasut neqeroorfigineqassaput ilaqutariinneq piareersagaasoq pillugu oqaloqatiginninnermik. Anguniagassamut tassunga Paarisa arlalinnik suliniuteqarpoq, ilaatigut nammattagaq, Paaraluta, meeqqat atuarfiini ilinniartitsissutissaq.

Ilisimasaqarneq sianigilersitsisarpoq
Meeraq apersortikkaangat inersimasut silarsuaannut pulasutut taaniarneqartarpoq. Nunatsinni piffiit ilaanni meerartaajaartarnerneq ileqquuvoq. Ilaatigutaaq inuusuttuaqqanut angajoqqaat aanaa-aataanngorusullutiknukingisaarisarnerat takussaasarpoq. Ilumut taamaattoqarnera pisortatigoortumik misissuiffigineqarnikuunngikkaluatoq, Paarisami allaffimmi pisortap maluginiarsimanagerpa. Ileqqullu imaaliaallaannaqallanngortinneqarsinnaanngimmata, pinaveersaartitsineq ajornakusoorpoq. FN-immi meeqqat pillugit aalajangiussaani taaneqarpoq inuk 18-it ataallugit ukiulik sulii meeraasoq.

Bodil Karlshøj Poulsen isumaqarpoq meeqqat meeraanissaannut inuiaqatigiit pisussaaffeqartut, tamannami pinsinnaatitaaffiummat.

Pinaveersaartitsinerilli ataatsimut isilugit qanoq ingerlappat?

- Oqartariaqarpunga pinaveersaartitsinerit iluatsillutillu iluatsinngimmata. Iluatsinngitsut tassaapput klamydiap tunillaassuunneranut, kissaatiginnisamillu naartulertarnermut pinaveersaartitsinerit. Tassani tusarniarsimavagut inuusuttuaqqat oqariartuutaat timilu pillugu ilisimasaat, paasivarpullu ilisimasaat annikippallaartut. Nammattagaq "Paaraluta", pinaveersaartitsinerimut atorneqartussaag tassani iluaqutiginiaasavarpup, Peqqissutsimut pisortaqarfimmi allaffimmi pisortaq Bodil Karlshøj Paarisa aallartinneqarqimmatt sulisoq nassuiaavoq.

Pinaveersaartitsineri iluatsittutut taasaa tassaavoq peqqinnissamut soqutigininnerup annertussusaa. Inuusuttuaqqat ammapput, paquminarsinnaasunik oqallisissallutik piunassuseqarlutik; soorlu meerartaajaartarnermut tunngasunik. Siunissamullu isumalluarneq tassaniippoq. Soqutigininnerup tulleraa ilisimasaqalerneq, ilisimasaqarnerullu kingunerikkajuppaa sianigineq.

Siunissaq pilersarusiorsiuk

Paasissutissat meerartaajaartarnermut tunngasut killeqarput, taamaakkaluartorli:

- Oqallisigineratigut pinaveersaartitassaavoq. Soorlu meeqqanik atorneqarluineq ukiualunnguit siornatigut oqallisigineqarneq ajorpoq. Maannakkulli meeqqat ammanerulersimapput, Bodil Karlshøj oqarpoq. Ilimagalugulu arriitsunnguamik pinaveersaartitsineq iluat-sikkiartussasoq, ullormiit ullormut ileqqut allanngorteriaannaanngimmata. Maanna sinerissami napparsimaveqarfinni nalunaarsorneqartut Paarisamit

Paarisami suliniut "Paaraluta"

2002-miit aallartippoq. Taassumalu saniatigut ukiumut marloriarluni saqqummersinneqartarput ilaqutariinnut atuagassiaq Sila aammalu inuusuttunut atuagassiaq Inuk – peqqinermik sammisallit. Tassani paquminnartut oqaluserineqarnerlu ajortut inuiaqatigiinnit ammanerusumik oqallisigineqartarnissaat anguniagaavoq.

Nammattagaq "Paaraluta"

Tassaavoq meeqqat atuarfiini ilinniutissatut sanaaq. Nammattakap ilaatigut iluaniippup usuup puui, naartunaveersaatit allat allallu paasissutissat timimut tunngasut – ilinniartitsissutissatut atuagassiat

misissugarineqarput, ineriartorneq malinnaaffigineqarluni, soorlu nammattagaq Paaraluta, pinaveersaartitsissutit suut iluaqutaanersut takuniarlugit. Maannakkulli siusippallaarpoq inernerata oqaatiginissaa.

- Pilersarusiorsiornaritsi siunissami sorusunnerlusi. Angerlarsimaffimmi, ilaqtutasi aappasilu oqallisigalugu qaqugu meerartaarnissaq. Ilinniagaqaqqaarniaritsi. Naartunaveersaarnissamut periarfissat amerlaqaat, atorluarsigit, imminullu aperalusi: "inuunerput siunissarpullu qanoq atorniarpagut?", Bodil Karlshøj oqarpoq.

FAMILIELIV SKAL PLANLÆGGES

Tekst Simigaq Broberg

Paarisa har gennem en årrække beskæftiget sig med forebyggelse af graviditet hos helt unge. Det handler om at bryde holdninger og vaner, idet der er tradition for at få børn som helt ung. Paarisa arbejder med forebyggelse af graviditet hos helt unge, abort og manglende prævention ved samleje under ét. Nogle unge kvinder bliver gravide efter eget ønske, men de fleste af de helt unge føder børn uden at have planlagt det.

Landsstyret har som målsætning, at alle graviditeter skal være ønskede. I den forbindelse tilbyder sundhedsvæsenet hjælp til familieplanlægning. Paarisa har flere projekter i gang ud fra denne målsætning, blandt andet et undervisningsmateriale til folkeskolen, der er samlet i en taske, "Paaraluta".

Viden skaber holdninger

Når et barn bliver konfirmeret, siger man, at det kommer i de voksnes rækker. Visse steder i Grønland er det sædvane at få børn i en ung alder. Det er velkendt, at nogle forældre har et stort ønske om at blive bedsteforældre og derfor opfordrer deres teenagebørn til at få børn. Selv om der ikke foreligger en officiel undersøgelse om emnet, har lederen i Paarisa bidt mærke i det. Sådanne vaner er svære at komme til livs, og forebyggelse af teenagegraviditeter er vanskelig. Efter FN's konventioner om børn, hedder det, at en person under 18 år stadig er et barn. Bodil Karlshøj Poulsen mener, at samfundet har pligt til at lade børn være børn.

Hvordan går det med forebyggelsesarbejdet omkring seksualitet generelt?

-Jeg plejer at sige, at noget forebyggelse lykkes hurtigt og andet tager lang tid. Noget af det, der ikke er lykkedes endnu er at stoppe udbredelse af klamydiasmitten og forebyggelse af uønsket graviditet. I Paarisa har vi forhørt os om de unges viden om kroppens funktioner, og vi fandt ud af, at deres viden er mangelfuld. Med tasken "Paaraluta" håber vi at kunne lette arbejdet med forebyggelsen i folkeskolerne og på sygehusene, forklarer afdelingschef i Sundhedsdirektoratet Bodil Karlshøj Poulsen, der siden genstarten af Paarisa har arbejdet der. En af de ting, der er lykkedes i forebyggelsen er, at interessen for egen sundhed er stigende. De unge er åbne, og de har vilje til at tale om tabu emner; for eksempel det at få børn tidligt. Heri er optimisme for fremtiden. Næste skridt er opnåelse af viden, og viden resulterer gerne i holdninger.

Planlæg fremtiden

Der foreligger ikke megen viden om, hvorfor en del unge vælger at få børn i en tidlig alder, men alligevel:

-Forebyggelse sker gennem åben dialog med respekt for mennesket. For eksempel var der før i tiden ikke debat om seksuelt misbrug af børn. I dag er især børn og unge blevet mere åbne for at tale om tabuer, siger Bodil Karlshøj Poulsen. Hun regner med, at forebyggelsesarbejdet langsomt vil bære frugt, men vaner og holdninger ændres ikke fra dag til dag. Paarisa indsamler og analyserer registreringer fra sundhedsdistrikterne på kysten. Man følger udviklingen, for eksempel om brugen af tasken "Paaraluta", for at se, hvilke

Tasken "Paaraluta"

Undervisningsmateriale for folkeskolen. Tasken indeholder oplysende pjecer, undervisningsmateriale om kroppen og forskellige præventionsmidler herunder kondomer.

Paarisa's projekt "Paaraluta"

er startet i 2003. Paarisa udgiver to sundhedsmagasiner, familiemagasinet SILA og ungdomsmagasinet INUK. Sundhedsmagasinerne skal bidrage til at sætte fokus på og skabe dialog om sundhed og sygdom, men sætter også spotlys på tabuer.

forebyggelsesinitiativer, der virker. I dag er det for tidligt at sige noget om resultatet.

-I unge skal planlægge, hvad I vil med fremtiden. I skal i jeres familie, med jeres kæreste og i jeres hjem tale om, hvornår I ønsker at få børn og hvor mange. I skal få jer en uddannelse. Der er så gode muligheder for at undgå graviditet, brug prævention og spørg jer selv: "Hvad er det jeg vil med mit liv og min fremtid?", siger Bodil Karlshøj Poulsen.

Assoruussutaasarpoq

Allattoq Simigaq Broberg

- Ilinniartut ilinniakkeriniarlutik atuartsinermilu malinnaaniarlutik assoruungaatsiartariaqartarput, saniatigut perorsaallutillu isumaginnittuusariaqartaramik, Kujataani Ilinniarnertuunngorniarfimi rektori Gregers Aagaard oqarpoq. Oqaatigaattaaq ilinniarfimmu ajornartorsiutaanngitsoq, meerallit amerlarujussuanngimmata. Taamaattoq meeraqartunut ilinniagaqarnissaq ajornartorsiutaasinnaasarpoq. Aamma takuneqarsinnaamat meeraqarlutik ilinniartut atuangitsoortarnerat meeraqanngitsunut sanilliullugu annertunerusoq. Tamannali atuarnermi angusanut attumassuteqartuaanngitsoq rektori-usup nalilerpaa.

- Assigiiinggiarput angajoqqaamiit angajoqqaamut, inuttut piumassuseq tassani ingerlalluarnissami apeqqutaasarpoq, Gregers Aagaard oqarpoq.

Meerartaajaartartut amerliartorput

Ilinniarnertuunngorniarfimi ilinniar-tut naartulersut tamarmik ukioq ataa-seq minnerpaamik atuangiffeqartarput, tamannalu ajornartorsiutaavoq ilinniarnertik sivitsortaramikku ukiut ilinniarfiusussat amerlillugit aammalu atuaqatigisimasaminnut avissaartaramik.

- Ajuusaarnartarpoq sivitsoraangamikku, ilaali uteraangamik pitsanngorsimal-lutik, akisussaaffimmik tiguisinnaaler-simallutik atuarnermullu soqutiginnin-nerulersimallutik utertarput, Gregers Aagaard oqarpoq.

Maannakkut Kujataani Ilinniarnertu-unngorniarfimi ilinniartut qulingiluat meeraqarlutik ilinniartuupput, taakku-nani arfineq marluk uteqqiisuullutik. Rektorillu ernummatiginerarpaa ukiuni kingullerni inuusuttuaatillutik meeraq-taartartut amerliartornerat ersarissisi-masoq malugisimagamiuk.

Ilinniarnertuunngorniarfinni allani marlunni Aasianni aammalu Nuumni meeraqarlutik ilinniartut taamak amer-latigipajaarput.

Sianeqattaarluta paasiniaanitsinni paasinarpoq meeqqat atuarniini meeraq-taartartut amerlagisassaannngitsut. Nu-

ummi atuarniini tallimaasunit ataseq meeraqarpoq ataaserlu naartulluni. Paasinarporlu inuusuttuaqqat meeqqat atuarniini anereermiini meeqqiul-ersartut, aammalu taakkunanit amerlanngitsut taamaallaat Ilinniarnertuun-gorniarfinnik aqusaarinnittartut.

Ilinniaqqinnissaq merserisarpaat

Kujataani Ilinniarnertuunngorniarfimi rektori-usup ilamagaa meerartaajaarsimasut amerlanerit ilinniarnertuunngor-niarfimmik aqusaarinnineq ajortut, ilinniarfinnut allanut imaluunniit sulif-feqarfinnut ikaarsaaginnartarunarmata. Tamanna ajorluartumik kisitsisitigut nalunaarsorneqarsimanngilaq.

Ilinniarnertuunngorsimasut ingerlaq-qileraangamik ilinniarfinnut allanut meeraqarnertik aallaavigalugu ilaatigut qinersisarput.

- Uagut misilittakkagut annertungik-kaluartut tunngavigalugit meerallit Qal-lunaat Nunaannut nunanulluunniit alla-nut ilinniartornissaq mersererpasin-nerusutut isigisarpaat, Kujataani Ilinniar-nertuunngorniarfimi rektori oqarpoq.

Taamaasillutillu ilinniarnertuut mee-rallit qinersikkajunnerusarput nunatsin-ni ilinniarfinnut akunnattumik takissu-silinnut. Soorlu nunatsinni ilinniarfiit Peqqissaasunngorniarfik, Ilisimatusarfik aammalu Isumaginninnermik Siunner-sortinngorniarfik.

Innersuusutaasinnaangilaq

Inuusuttuaaalluni meerartaarnissaq inuiaqatigiit naaggaarlugu aatsaat al-lanngortissinnaavaat, naak meerartaa-jaartut ilaat ingerlalluarteraluartut, rektori isumaqarpoq.

- Tamatta oqariartuutigisariaqarpar-put ingammik ilinniagaqaaqarluni meeqqiulernissaq. Inuusuttuaaneq misileraanermut, nuannisarnernut, kil-lissarsiornermullu atortariaqarmat, meerartaajaarnerlu taamaasiornissa-mi akornusiuaanassammata, Gregers Aagaard ilinniartuutimi malinnaaffi-gisarneri naapertorlugu oqariartuute-qarpoq. Ilanngullugulu oqaatigalugu meeraq inunngortoq aamma eqqarsaa-

NAMM.ASS.PRIVAT

Ilinniarnertuunngorniar-tut meerallit

Avannaani: 10

Qeqqani: 10

Kujataani: 9

Barselsoorlov-ertut katillugit: 3

Qeqqani Ilinniarnertuunngorniarfimi

misiliutaasumi klassimi meerallit: 14

Amerliartorput

Namminersornerullutik oqartussanit ilin-niartitaanerup qaffassarneqarnissaq pil-lugu isummersuisitsinermi inerniliussat ilagaat, inuusuttuaaallutik meerartaarsimasut kisimiittut immikkut ittumik iliuu-seqarfigineqarnissaat. Isumalioqatigiis-sitap ersersippaa ullumikkut angajoqqaajusut 30 %-ii inuusuttuaammata kisi-miittut, taakkualu amerliartorlutik. Isumalioqatigiissitap siunnersuutigaa tigusaasumik suleqatigiissitaliortoqassasoq immikkut siunertanik sakkusanillu qanoq sullinniakkat pitsaanerumik sullineqar-sinnaanerup ujartorneqartillugu. Tassanilu pisariaqarsorineqarpoq inuusuttuaqqanut naartusunut upalungaarsimasoqassasoq. Isumalioqatigiissitallu tikkuarpaa misis-suisitsinertit takutikkaat inuusuttuaqqat anaanaasut kisimiittut ajornartorsiutigis-araat ilinniakkaminnik naammassinnin-nissartik.

tigineqarnerusariaqartoq, qiviarnear-sinnaammata anaanaasooq amerlaner-tigut kisimiilersarmat ataataasooq tam-martarmat. Tamannalu meeqqamut anaanaasumullu pitsaasuinnaanngitsu-mik sunniuteqartarmat.

- Maanili ilinniarnertuunngorniarfimi aqusaarinnittut inuusuttut mee-rallit tassaasarput sinnilimmik nukiss-allit aammalu piumassuseqartut angu-saqarusuttullu. Sinnerimita qanoq inger-lasarpata, Gregers Aagaard apeqqusiivoq ilanngullugulu paaserusunnartillugu meeqqanik sumiginnaasarneq aamma tassannga pinngorsinnaasarnersoq.

Det er hårdt

Rektor er klar over, at de der har født tidligt, skal anstrenge sig meget på den gymnasiale uddannelse

- De studerende må anstrenge sig meget for at lave lektier og for at følge med, hvor de ved siden af også skal opdrage og være forsørgere, siger rektor ved Sydgrønlands Gymnasiale Uddannelse, Gregers Aagaard. Han tilføjer, at det ikke er noget problem for uddannelsesstedet, idet der ikke er så mange med børn.

Alligevel kan uddannelsen være et problem for de, der har børn. Statistikken viser, at de, der har børn, forsømmer mere end de andre studerende. Rektoren vurderer, at det ikke altid har indflydelse på resultatet på skolen.

- Der er forskelle fra forældre til forældre, og her er det et spørgsmål om de personlige ambitioner om at komme videre, siger Gregers Aagaard.

Antallet af unge mødre er stigende

De studerende på GU, der bliver gravide, har alle barselsorlov på minimum et år, og det er et problem, idet de forlænger deres studietid, bruger flere år og bliver adskilt fra deres klassekammerater.

-Det er ærgerligt, når de forlænger studietiden, men nogle kommer tilbage og har det bedre, fordi de har taget et ansvar og er blevet interesseret i studiet, siger Gregers Aagaard.

I dag er der 9 studerende på GU i Sydgrønland, der har børn, hvor 7 af dem har gået en klasse om. Rektoren er bekymret for, at antallet af unge fødende er steget markant.

Der er næsten samme antal studerende med børn på de andre GU'er i Aasiaat og i Nuuk.

Da vi ringede rundt for at forhøre os, fandt vi ud af, at der ikke er så mange unge i folkeskolen, der får børn. I Nuuks fem skoler er der én, der har et barn, og en anden der er gravid.

Det viser sig, at unge først får børn, når de har forladt folkeskolen, og ud af dem er der kun få, der tager uddannelse på GU.

Tør ikke fortsætte uddannelsen

Rektor ved GU Sydgrønland regner ikke med, at de fleste unge, der får børn, ikke kommer gennem en GU-uddannelse og i stedet starter på andre skoler eller på arbejdsmarkedet. Der er desværre ingen statistisk opgørelse over dette.

Når studenter vælger videreuddannelse, vælger de blandt andet gerne uddannelse ud fra, at de har barn.

- Fra vores mangelfulde erfaringer kan vi udlede, at de med børn ikke rigtigt tør tage en uddannelse i Grønland eller i udlandet, siger rektor ved GU Sydgrønland.

På den baggrund vælger studenter med børn en uddannelse af middel varighed i Grønland. I Grønland er der blandt andet muligheder ved Sygeplejerskeskolen, Universitetet og Socialrådgiverskolen.

Kan ikke anbefales

Ved at samfundet siger fra over for tidlige fødsler, kan det først ændre sig, selv om nogle af de unge, der har født tidligt, klarer sig godt, mener rektoren.

Studerende med børn

Nord: 10

Midt: 10

Syd: 9

I alt på barselsorlov: 3

På gymnasiet i Midtgrønland er der på forsøgsbasis 14 i en klasse, der har børn

Antallet er stigende

Blandt Hjemmestyrets bestræbelser på at højne uddannelsesniveaet, er en af konklusionerne fra høringen, at der skal sættes ekstraordinært ind over for enlige unge mødre. Kommissionen understreger, at ud af forældrene, er der 30 %, som er enlige unge, og der bliver flere. Kommissionen foreslår, at der skal nedsættes en arbejdsgruppe, der skal søge at opstille mål og værktøjer, således at man kan yde bedre service for denne målgruppe. I denne forbindelse mener man, at det bliver nødvendigt med et beredskab for de unge gravide.

Kommissionen peger endvidere på, at undersøgelser viser, at de unge enlige mødre har problemer med at færdiggøre deres uddannelse.

- Vi må alle komme med det budskab, at man skal have en uddannelse, før man får børn. Ungdommen skal bruges til at prøve noget, til fornøjelser, og til at søge grænser; at føde tidligt vil altid virke forstyrrende på det hele, siger Gregers Aagaard ud fra sine observationer af sine studerende.

Han tilføjer, at man må tænke mere på det barn, der bliver født, idet man må skele til, at moderen for det meste bliver enlig, hvor faderen har det med at forsvinde. Det er ikke det bedste resultat for barnet og moderen.

- Af de unge, der har børn og går her på uddannelsesstedet, er dem, der har kræfter, i overskud og har vilje til at få en eksamen. Hvordan går det så med resten, spørger Gregers Aagaard, der kunne tænke sig at vide, om omsorgsvisgt af børn også kan stamme derfra.

Tekst Simigaq Broberg

QARAJAQ AASIAAT
89 10 06 / 56 52 83

SAAFFIK ILULISSAT

94 20 04

Tallimap kingorna. *Efter kl. 17.*

54 36 13

Ammasarfii ataa. - sisa. nal. 17-23.

talli. - sap. nal. 17-12.

Åbent man. - tors. kl. 17-23. fre. - søn. kl. 17-12.

KISIMIINNGILATIT SISIMIUT
86 57 55

Suliffiup avataani. *Efter arbejdstid*

TUSAANNGA ILULISSAT

94 44 50 / 56 74 14

Ulluinnarni ammasarpoq nal. 16-8.

Weekendeni tall. nal. 16-miit - ataa. nal. 8-mut.

Åbent hverdage: kl. 16-8.

Weekendåben fre. kl. 16 - til man. kl. 8.

KISIMIINNGILATIT NUUK
32 41 44 / 32 41 48

Ulloq unnuarlu. *Hele døgnet*

AIDS-IMIK PAASINIAAVIK
AIDSLINIEN

58 13 58

Ammasarpoq ataa. sisa.-lu nal. 19-22

Åbent mandag og torsdag kl. 19-22.